



ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА



# „Обрії Довженкового світу”



(до 120-ти річчя від дня народження)  
методико-бібліографічний матеріал



м. Ужгород  
2014

**ББК 91.9:83.3(4УКР)6**  
**О 24**

Методичні поради допоможуть працівникам бібліотек організувати відзначення ювілейної дати – 120-річчя від дня народження Олександра Петровича Довженка. Видання містить біографічні, літературознавчі й методичні матеріали. Є список рекомендованої літератури для тих, хто хоче поглибити свої знання біографії та творчості Довженка.

„Обрії Довженкового світу”: до 120-ти річчя від дня народження : методико-бібліографічний матеріал / Закарпат. обл. б-ка для дітей та юнацтва; уклад. Л. С. Горай, Д. М. Гартнер, І. М. Палаташ – Ужгород, 2014. – с. : фото.

© Горай Л. С., Гартнер Д. М., Палаташ І. М.  
укладання, 2014  
©Закарпатська обласна бібліотека



*„Я України син”*

*О. Довженко*

## **СВІТЛИЙ ГЕНІЙ О. ДОВЖЕНКА**

Довженкова літературна доля незвичайна і неповторна. Коли ми говоримо про світлий геній Олександра Петровича, про унікальність та багатогранність його хисту, неможливо, як би не хотілося, обійтися без пафосу... Талановитий, харизматичний, натхненний, Довженко навіки став невід'ємною часткою світової культури, гордістю українського народу. Його творчий доробок є нашим національним багатством, а в глибинах космосу кружляє планета, названа на честь нашого знаменитого співвітчизника.

Він був письменником і кіномитцем, художником і промовцем, публіцистом і критиком. А ще дипломатом, державним діячем, що завжди жив активним громадським життям, цікавився новим, вірив у майбутнє.

Сучасники Олександра Петровича Довженка стверджували, що ніхто не бачив його пасивним, байдужим або ж заспокоєним. Його звичайний стан – незмінна висока душевна напруга. Зовні стриманий, він завжди був немов наелектризований, готовий до невідкладної дії, до неймовірного злету фантазії.

Довженко висловлював свої погляди всіма притаганими йому засобами – пером і пензлем, статтею і оповіданням, фільмом художнім і фільмом публіцистичним. Принісши в українське кіномистецтво особливу глибину художньої правди став основоположником української школи поетичного кіно, створив новий літературний жанр – кіноповість. Він заслужив славу, шану і честь, створивши чудові фільми, на яких довго будуть вчитися молоді режисери і сценаристи.

У світ мистецтва, світ великої культури, він прийшов з берегів зачарованої Десни, з глибин надр українського народу. В автобіографічності Довженкових творів його індивідуальність, у кожному з них просвічується, як крізь легкий сонячний серпанок, образ рідного краю з його безкрайнім небом і тишею полів, з його задумливими лісами і мовою народу. Він весь свій світ від перших вражень дитинства втілює у фільми, літературу, публіцистику, у все, що сказав і написав.

Довженкові кіноуніверситети почалися з опановування мистецтва режисури на Одеській кіностудії у 1926 році. Прийшовши у нову справу людиною що багато знала, уміла і думала та відчуваючи своє покликання, Довженко пробує за власними сценаріями ставити фільми. Це були комедії – „Ягідка кохання”, „Вася-реформатор” та перший його повнометражний фільм „Сумка дипкур'єра”. Учатися кіносправи Довженкові довелося недовго. Уже в 1927 році, приступивши до знімання „Звенигори”, він був готовий висловлювати й розкривати в кіно своє неповторне бачення світу й історії.

Його дорога до всесвітнього визнання була надзвичайно складною і тернистою, бо був він сином свого буремного часу, наповненого трагічними колізіями, коли переорювалися і межі нив, і особистості. З-поміж них і Олександр Довженко, який „буквально посивів і постарів за кілька днів” і навіть хотів померти після нищівного фейлетону Дем'яна Бедного про його „Землю”, останній німий фільм в якому автор досяг найвищої в своїй творчості гармонії. У 1930 році стрічка, знята влітку-восени 1929-го, пробула на київських екранах лише 9 днів. Не повернув її в кінотеатри і грандіозний успіх у Європі.

Реабілітації „Земля” дочекалася майже за три десятиліття, коли 1958 року 117 визначних критиків і кінознавців із 26 країн зарахували її в Брюсселі, єдину з німих стрічок, до 12 найкращих фільмів світу всіх часів і народів. Після реконструкції „Землі”, яку Національний центр Олександра Довженка розпочав 2012 року, у стрічці з'явилися титри українською мовою – завдяки знайденому авторському українськомовному сценарію Довженка. Через вісім десятиліть після народження стрічки до співтворення „Землі” долучилися „ДахаБраха”, жива музика яких супроводжувала останню версію відреставрованої „Землі”.

У велику історичну долю українського народу Довженко повірив у вересні 1939 року, коли згідно політичним домовленостям об'єдналися території Західної України і УРСР. Він їздив у складі делегації селами Галичини і Буковини і разом із Солнцевою створив два великі документальні фільми про возз'єднання українських земель.

Але на зміну радості від цієї знаменної, історичної події прийшов великий біль і горе. *„У 1939 році возз'єдналася Україна, східна і західна, шість довгих століть колихали роз'єднані у катастрофі половини у бурях, у крові, у поті. Шість століть різні чужинці точили з половин соки і кров, учили по-різному молитися, думати. Обнялися. Зітхнули, притиснулись одна до одної й... не зійшлися. Хтось сказав – сказано було, що треба ув'язнювати, гнобити, стріляти у спину, висилати, зневажати, плювати в душу, ганьбити, не прощати, нічого не простити!!!”* Із західної України до Сибіру НКВДисти вислали півтора мільйони людей...

У роки Великої Вітчизняної О. П. Довженко знімав документальні фільми, писав публіцистичні статті й нариси. У 1943 р. пише кіноповість „Україна в огні” у екстремальних фронтових умовах під враженням від страшних руйнувань і мільйонних жертв. Цьому твору було присвячено спеціальне засідання Політбюро ЦК КПРС, на якому з доповіддю виступив Сталін. *„Уявіть собі; йде війна, закінчення якої ще не видно, а державні мужі нарівні з військовою стратегією обговорюють літературний твір. Ні, це не дурість! Це був страх перед великою правдою, яку відчайдушно насмілювався сказати письменник”* (М. Старовойт)

Кіноповість заборонили, як і інші твори митця, почалися утиски, переслідування. О. Довженку відтоді не дозволили повертатись в Україну,

його звільнили з посади художнього керівника Київської кіностудії, викреслили зі складу Всеслов'янського комітету присудження Сталінської премії, а також зі списків майбутньої Художньої ради. Режисера перевели до Центральної студії кінохроніки, де він брав участь у створенні документальних стрічок, працюючи монтажером та коментатором.

Проти повернення Довженка, „як затятого націоналіста” на Батьківщину, було партійне керівництво держави. У своєму „Щоденнику” про той час він писав: *„...не пустили мене в Київ, я український ізгой... Кара, яку мені придумали великі люди в малості своїй, жорстокіші за розстріл. Я хочу писати серед свого народу... невже я не можу жити на Вкраїні?.. Розтерзана і змучена душа моя до краю. Я України син. Нащо відняли у мене матір? Земле моя рідна, коли б хоч ти була щаслива”*

У 1951 р. після багаторічної перерви О. Довженко нарешті одержує можливість відвідувати Україну. Саме тоді розпочалося будівництво Каховської гідроелектростанції й Каховського моря. Задумавши створити фільм про це, режисер щороку їздить до Каховки, живе там, зустрічається з будівельниками, селянами, вченими, збирає матеріал для майбутнього сценарію. Із притаманною йому громадянською позицією О. Довженко втручається у багато справ, які хвилювали його як українця-патріота, пише доповідну записку до Ради Міністрів УРСР, в якій викладає свої пропозиції.

У численних щоденникових записах ми прочитуємо його незгоду, обурення, критику певних проєктів. О. Довженко „...в Україні до глибини душі потряс нечуваний процес винародовлення, денаціоналізації, поголовного зросійщення. Душа його кричить, а уста німують”. І тільки на сторінках щоденника читаємо – *„...На сороковому році будівництва соціалізму в столиці сорокамільйонної УРСР викладання наук так же, як і в інших вузах УРСР (повністю), провадиться руською мовою. Такого нема ніде в світі. ... Якщо мій народ не спромігся на власну вищу школу, – вся абсолютна решта, себто, ну ніщо вже інше не має ціни. Яка нечувана аморальність... Який жорстокий обман... І жаль, і сором...”* Здавалося б, чого йому бракувало у житті – нагороди, всесвітня відомість, слава... Та Олександр Петрович понад усе любив Україну, і був єдиним, з тогочасних українських письменників, хто не побоявся сказати слово на захист своєї нації, понищеної тоталітарним радянським режимом.

Все, що Довженко пише і подає на розгляд як сценарій майбутнього фільму про водосховище на Дніпрі, не влаштовує можновладців. Він 17 разів переробляє свій твір, який остаточно називає „Поєма про море”, маючи на увазі житейське море й епізодично та багатозначно вплітаючи в канву сучасності картини історичного минулого України. О. Довженко мріяв знімати нарешті на рідній Київській кіностудії, яку він засновував і розбудовував. Але йому відмовляють і в цьому, і він змушений згодитися

знімати „Поему” на студії „Мосфільм”. А це вже йшов 1956 рік... і цей фільм який довершила Юлія Солнцева, став останнім.

На жаль тільки під кінець свого життя О. Довженко дійшов висновку, що його справжнє покликання не кіно, а література. Як прозаїк О. Довженко залишив світові чотири кіноповісті („Повість полум'яних літ”, „Поема про море”, „Зачарована Десна” та „Україна в огні”), двадцять оповідань та знаменитий „Щоденник”.

Не обов'язково читати біографію письменника, варто прочитати „Щоденник” – і перед нами постає весь Довженко, біографія якого повна болем і трагізму, сподівань і надій, що розбилися, як і життя його героїв. Ці окремо зроблені записи вміщують роздуми митця більше ніж за десятиліття, вони сповнені філософського осмислення сучасного і майбутнього України.

„Щоденник” О. Довженка до українського читача ішов довго, лише через 50 років, після зняття грифу „секретно” Російський державний архів літератури і мистецтва привідкрив завісу життя українського майстра. Видали 74-ри зошити, написані з 1939 до 1956 року, в основному українською. В Росії Довженка називають радянським режисером.

Літературні твори Олександра Петровича і сьогодні вражають силою, лаконізмом, правдивістю й талантом автора. О. Довженко зайняв почесне місце генія українського народу, людини яка любила у всьому красу й гармонію, яка намагалася творити вічне й величне там, де важко було навіть просто виживати.

Парадокс, але схоже на те, що чим далі ми віддалятимемося від часу його творення, тим з більшою притягуючою енергією він діятиме на нас. Не випадково дехто вважає, що сучасники „не доросли” до розуміння О. Довженка, як і фільмів А. Тарковського чи Ф. Фелліні, що справжнє пізнання ще попереду. Його мистецтво, попри всі зовнішні ідеологічні нашарування, – зразок вишуканої, елітної культури. Такий наш Довженко!..

За своє життя він використав лише незначну частку своїх колосальних потенційних творчих можливостей, можна сказати, що він замовк на півслові, адже у планах письменника було створення ще близько 55 літературних творів та кіносценаріїв.



Належить він тепер вічності, як невід'ємна частка могутньої світової культури. Насолоджуймося ж яскравою, неповторною творчістю митця й не забуваймо Довженкове: „Життя прекрасне, інакше люде давно би вже зневірилися в ньому!”, вслухаймося в напутні, заповітні рядки Довженка, скеровані як до сучасників, так і до нащадків:

*„Я дивлюсь на морські береги, які відпливають в глибоку далечінь, і, схиливши голову, думаю про всіх трудівників нового моря: „Пошли вам, доле, сили, і прагнень високих, і довгих літ щастя. Спасибі за скарби, що ви мені подарували, за натхнення, за радість життя серед вас. Прийми мою любов, народе рідний, річка велика, і місяцю ясний, і берег мій чистий”*

**Низка заходів, які рекомендуються для відзначення 120-річчя від дня народження та популяризації творчості Олександра Довженка :**

– **книжково-ілюстративні виставки, виставки-портрети інформаційні стенди:** *„Олександр Петрович Довженко – гордість України”, „Поет світового кіно”, „Неосяжний світ Олександра Довженка”, „Краплини Довженкової мислі”;*

– **читацькі конференції, літературні читання, конкурс-вікторини літературно-кінематографічні зустрічі:** *„Мислитель і поет Олександр Довженко”, „Кінематографічна, літературна та образотворча спадщина Олександра Довженка”, „Краса та велич ідей та образів Олександра Довженка”, „Живлюча криниця Довженкових думок”, „І неоплаканий своїми...”, „Чисте золото правди” (Ю. Барабаш), „Митець світової слави”;*

– **літературні тематичні вечори** *„...співець краси, природи і людини...”, „Історична пам'ять у творах О. П. Довженка. Щоденники”, „Прийми мою любов, народе рідний...”, „Болить у мене серце день і ніч” – еволюція світогляду Довженка у „Щоденнику”;*

– **гурман-вечір шанувальників німого і чорнобілого кіно, літературна вечірка** *„Довженко належить до обраних...” (І. Кошелівець), „Закоханий у життя”, „Великий романтик О. Довженко”, „...душі людської дивний чарівник”, „Захворювання ніжністю”, „Невідомі кохання О. Довженка”;*

– **вечір елітного кіно, вечір кіноерудитів :** *„Велике і величне”, „Art-кіно Олександра Довженка”, „Поет сьомого мистецтва – Олександр Довженко”, „Кінематографічна сага Олександра Довженка”;*

– **засідання кіноклубу :** *„Кінематографічні роботи видатного письменника О. Довженка”, „Колумб кінематографії”.*

**Додатки, які стануть у нагоді бібліотечним фахівцям**

ДОДАТОК 1

### **РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

**Про О. Довженка на сторінках книг та журналів**

\*\*\*

Про затвердження плану заходів з підготовки та відзначення у 2014 році 120-ти річчя від дня народження Олександра Довженка :

розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р. № 144-р // Урядовий кур'єр. Орієнтир. – 2013. – 3 квіт. (№ 62). – С. 14.

\*\*\*

Бабишкін, О. К. Олександр Довженко – публіцист: літературно-критичний нарис. – К. : Рад. письменник, 1989. – 198 с.

Духовні криниці. Українська література (І третина ХХ ст.) : хрестоматія для 10 кл. серед. шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Ч. 2 / упоряд. Г. Ф. Семенюк, П. Хропко. – К. : Освіта, 1997. – 544 с.

Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. Кн. 1: Перша половина 20 століття. : підручник / за ред. В. Г. Дончик. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.

Криловець, Анатолій Олександрович. Українська література перших десятиріч 20 століття : філософські проблеми / А. О. Криловець. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2005. – 256 с.

Панасенко, Тетяна Михайлівна. Олександр Довженко / Т. М. Панасенко ; худож.-оформ. Є. В. Вдовиченко. – Х. : ПЕТ, 2012. – 120 с.

Семененко, Валерій Іванович. Невідомі кохання відомих українців / В. І. Семененко. – Х. : Школа, 2010. – 160 с. : іл. – (Історичний архів. Маленькі таємниці великої історії)

\*\*\*

Антоненко, П. Полум'яне і болюче слово: уперше в повному обсязі видано щоденник Олександра Довженка / П. Антоненко // Слово Просвіти. – 2013. – 7-13 берез. (№ 10). – С. 16.

Білоус, Н. Застосування мультимедійних технологій під час вивчення кіноповісті О. Довженка „Україна в огні” / Н. Білоус // Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 1. – С. 28-30.

Брюховецька, Л. Митець світової слави: до 110-ої річниці від дня народження О. Довженка / Л. Брюховецька // Урядовий кур'єр. – 2004. – 11 верес. – С. 8-9.

Вдовенко, Л. Відображення світогляду наших предків у повісті О. Довженка „Зачарована Десна” / Л. Вдовенко // Дивослово. – 1999. – № 11. – С. 42-45.

Голуб, Н. Життя і творчість О. Довженка : урок-гра / Н. Голуб // Українська мова і література. – 1999. – № 1. – С. 34-35.

Горицвіт, С. Шануєте Олександра Довженка? Доведіть це ділом: історична правда [наше кіно] / С. Горицвіт // Українське слово. – 2013. – 6-12 берез. (№ 10). – С. 13. : фото

Гриневич, Володимир. Ще раз про „затемнені” сторінки з життя Олександра Довженка / В. Гриневич // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. – № 9. – С. 14-19.

Гриневич, В. „Я народився і жив для добра і любові” : до дня народження Олександра Довженка / В. Гриневич // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 9. – С. 17-22. [у ст. висвітл. питання



особистої трагедії видатного кінодраматурга та особл. еволюції його світоглядної позиції за матеріалами „Щоденника” 1941-1945 pp.]

Грищенко, В. А. О. Довженко „Україна у вогні” : національні й загальнолюдські проблеми. Історичний аспект прочитання повісті. / В. А. Грищенко // Історія та правознавство. – 2014. – № 7-8. – С. 34-38.

Дзюба, Іван. Знаки духовної співмірності : [естетика О. Довженка в контексті німецької літератури] / І. Дзюба // Вікно в світ. – 2001. – № 1. – С. 126-137.

Довженко Олександр Петрович // Країна знань. – 2004. – № 8. – С. 49.

Дятленко, Т. Віртуальна екскурсія до джерел таланту Олександра Довженка / Т. Дятленко // Всесвітня література та культура. – 2009. – № 4. – С. 30-35.

Дятленко, Т. Специфіка аналізу пейзажів у кіноповісті Олександра Довженка „Зачарована Десна” / Т. Дятленко // Всесвітня література та культура. – 2010. – № 4. – С. 18 – 21.

Жила, С. „Творчість Довженка – це передусім він сам...” / С. Жила // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцейних та колежіумах. – 2002. – № 1. – С. 221-223.

Іваха, Т. Ф. „Україна в огні” О. П. Довженка – твір про трагедію українського народу / Т. Ф. Іваха // Українська мова і література – 2001. – № 1. – С. 48-49.

Кашуба, І. Є. „Є воля до життя – є людина! ” : компаративний аналіз за творами Дж. Лондона „Жага до життя” та О. Довженка „Воля до життя” / І. Є. Кашуба // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 2. – С. 47-50.

Ковальчук, О. До проблеми глибини естетичного аналізу твору : [„Зачарована Десна”] / О. Ковальчук // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 43-45.

Корогодський, Р. Довженко: вчора, сьогодні, завтра в країні національної культури / Р. Корогодський // Дивослово. – 2001. – № 5. – С. 52-58.

Кошелівець, І. Олександр Довженко: спроба творчої біографії / І. Кошелівець // Українська мова та література – 1998. – № 46. – С. 36 [поч. див. № 25-28, № 41, № 45 – 1998]

Кроп, Т. Архіви знімають табу: видано українсько-російський збірник „Олександр Довженко. Щоденникові записи. 1939-1956 pp.” : [доступ до переважної частини у фондах архівів був обмежений] / Т. Кроп // Урядовий кур'єр. – 2013. – 20 квіт. (№ 75). – С. 18.

Лілік, О. „Людська душа – це чаша для горя” : дослідження внутрішнього світу Олександра Довженка на уроках української літератури / О. Лілік // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 1. – С. 5-7.

Логвин, Г. Два твори на одну тему : [„Воля до життя” О. Довженка і „Вогник далеко в степу” Г. Тютюнника] / Г. Логвин // Українська мова та література в школі. – 2004. – № 1. – С. 19.

Луків, А. Доля народу крізь призму авторського бачення та оцінки О. Довженка / А. Луків // Українська мова й література в середніх школах, гімназія, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 2. – С. 87.

Мариненко, Ю. „Погуляєм же в просторах свого серця, полину на Вкраїну...”: [О. Довженко „Зачарована Десна”] / Ю. Мариненко // Українська мова та література. – 2004. – № 41. – С. 4-10.

Матосова, Алла. „Щоденник” О. Довженка – документ доби про трагічну долю України та її синів / А. Матосова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 1. – С. 30-33.

Медвідь, Н. Національна своєрідність психологізму О. Довженка / Н. Медвідь // Дивослово. – 1999. – № 9. – С. 53-55.

Наконечна, Л. Раювання на Десні : [10 вересня 2014-го виповниться 120 років від дня народження всесвітньо відомого кінорежисера Олександра Петровича Довженка] / Л. Наконечна, О. Плитник // Слово Просвіти. – 2013. – № 17. – С. 14.

Народився і жив для добра і любові : [до 110-річчя О. Довженка] // Знаменні дати. – 2004. – С. 186-190.

Олександр Довженко: версія вбивства і невідомі листи // Київ. – 1999. – № 3-4. – С. 129-130.

Пасічниченко, Г. Міфопоетичне мислення і художня творчість Олександра Довженка: наука – школі / Г. Пасічниченко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 53-56.

Переорювалися і межі нив, і особистості: „Земля”. Картина Олександр Довженка удосконалюється з кожним показом // УК. – 2014. – 24 трав. (№ 92). – С. 16.

Привалова, С. Вивчення мови кіноповісті О. Довженка „Зачарована Десна”, 11 кл. // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 3. – С. 21-24.

Пригоровська, Л. О. П. Довженко і Греція : витоки духовного зближення / Л. Пригоровська, В. Пригоровський // Українська мова і література – 2005. – № 1. – С. 52-54.

Пригоровська, Л. Олександр Довженко : „Навчання давалося мені легко” / Л. Пригоровська, В. Пригоровський // Українська мова й література в середніх школах, гімназія, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 2. – С. 170-173.

Озерна, З. С. Тести за творами Олександра Довженка / З. С. Озерна // Все для вчителя. – 2005. – № 17-18. – С. 44-47.

Рожанчук, І. Цикл уроків за творчістю Олександра Довженка в 11 класі. / І. Рожанчук // Українська мова та література. – 2004. – № 41. – С. 14-22.

Русанова, О. О. Довженко „Мати” : [аналіз твору] / О. Русанова // Українська мова та література. – 2010. – № 41-42. – С. 24-26.

Русанова, О. О. Довженко. Кіноповість „Україна в огні” – твір про трагедію українського народу : урок, 11-й кл. / О. Русанова // Українська мова та література. – 2010. – № 41-42. – С. 15-19.

Русанова, О. „Щоденник” О. Довженка – документ доби : урок, 11-й кл. / О. Русанова // Українська мова та література. – 2010. – № 41-42. – С. 20-23.

Саєнко, В. „Україна в огні” : нове прочитання кіноповісті / В. Саєнко // Українська мова та література. – 2004. – № 41. – С. 11-13.

Святовець, В. Форми деталізації у творчості Олександра Довженка / В. Святовець // Дивослово. – 2004. – № 9. – С. 60-63.

Серба, С. „Україна в огні” – твір про трагедію українського народу в роки Другої світової війни : урок, 11 кл. / С. Серба // Українська мова та література. – 2009. – № 38. – С. 16-18.

Сидоренко, Т. М. Жанр листа в епістолярній спадщині Олександра Довженка / Т. М. Сидоренко, В. І. Хомич // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 9. – С. 22-24.

Сичова, В. В. „Щоденник” О. Довженка – документ доби / В. В. Сичова // Все для вчителя. – 2005. – № 17-18. – С. 42-43.

Татарчук, Л. „Україна в огні” – твір про трагедію українського народу : урок з використанням інноваційних технологій, 11-й кл. / Л. Татарчук // Українська мова та література. – 2010. – № 41-42. – С. 27-29.: табл.

Троша, Н. Олександр Довженко – драматург : [п'єса „Життя в цвіту”, поема „Потомки запорожців”] / Н. Троша // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 10. – С. 37-40.

Тур, Світлана. Урок за твором О. Довженка „Україна в огні” / С. Тур // Українська література в загальноосвітній школі. – 2013. – № 1. – С. 28-32.

Ушкалов, Л. Яблуко на долоні: пам'яті Олександра Довженка / Л. Ушкалов // Україна молода. – 2012. – 20 листоп. (№ 173). – С. 13.

Фурсова, Л. Створення проблемних ситуацій під час вивчення творчості Олександра Довженка / Л. Фурсова // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 11-14.

Хакало, О. Колиска генія : [до 110-річчя О. П. Довженка] / О. Хакало // Українська культура. – 2004. – № 8. – С. 10-11.

Шамрай, Л. Є. Сценарій кіноуроку : [на день пам'яті Олександра Довженка „Закоханий у життя”] / Л. Є. Шамрай // Все для вчителя. – 2013. – № 11. – С. 153-154.

Ющенко, О. Пливучи по зачарованій Десні... : [зі спогадів О. Довженка] / О. Ющенко // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 64.

Я народився і жив для добра і любові... : до 120-річчя від дня народження О. П. Довженка (1894-1956) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2014. – № 3. – С. 88-98.

### **Твори О. Довженка**

Довженко, Олександр Петрович. Вибране : для ст. шк. віку / О. П. Довженко; упоряд. текстів та передм. О. М. Таранченко, обкл. Н. В. Задорожна. – К. : Школа, 2008. – 320 с. – (Шкільна хрестоматія).

Довженко, Олександр Петрович. Вчора і сьогодні. Образ дисидента : зб. матеріалів / О. П. Довженко; упоряд. Є. Серстюк. – 2-е вид. випр. і доп. – Луцьк : Терен, 2007. – 240 с.

Довженко, Олександр Петрович. Зачарована Десна : [кіноповіді, оповідання] / О. П. Довженко; вступ. ст. та прим. Р. М. Корогодський, худож.-оформ. О. Д. Кононученко. – Х. : Фоліо, 2013. – 219 с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури)

Довженко, Олександр Петрович. Зачарована Десна. Поема про море: кіноповіді / О. П. Довженко; вступ. ст. В. В. Фещенко, худ. В. Ю. Межевчук. – Одеса : Маяк, 1984. – 160 с. – (Шкільна бібліотека).

Довженко, Олександр Петрович. Зачарована Десна. Оповідання. Щоденник (1941-1956) / О. П. Довженко. – К. : Дніпро, 2008. – 504 с.

Довженко, Олександр Петрович (1894-1956 рр.). Кіноповіді. Оповідання / О. П. Довженко; упоряд. і прим. Ю. Е. Григор'єв, вступ. ст. Б. С. Буряк. – К. : Наукова думка, 1986. – 711 с.

Довженко, Олександр Петрович (1894-1956 рр.). Україна в огні / О. П. Довженко; худож.-оформ. Б. П. Бублик. – Х. : Фоліо, 2010. – 351 с. – (Бібліотека Великої Вітчизняної).

### **Інтернет-джерела**

Авангард. Классика. Элитарное. Довженко Александр [частная коллекция фильмов] [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.artkino.info/index.php?categoryID=586>. – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24. 07. 14

Довженко Александр. Життя та творчість [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=61>. – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24.07.14

Олександр Довженко. Слайди з презентації „Олександр Довженко” [Електронний ресурс]. – Електр. дані. – Режим доступу: <http://teachua.com/arhiv-prezentaci/34-ukrajinska-literatura/1096-oleksandr-dovzhenko>. – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24.07.14

Олександр Довженко. Біографія [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/biography/dovzhenko1.html>. – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24.07.14

Олександр Довженко. „Мислитель і поет” : документальний фільм [49 хв.] [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=xfNN3mijd0c>. – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24.07.14

УкрЛіб. Бібліотека української літератури [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/> – Назва з титул. екрану. – Перевірено : 24.07.14



## ДОДАТОК 2

### РОЗДВОЄНА ДУША МИТЦЯ

*Есей про Олександра Довженка*

**Біограф I** О. П. Довженко з дитинства був неперевершеним мрійником і фантазером. Та й зрілим уже майстром, як писав Остап Вишня, „завжди він говорив не про те, що було, і не про те, що є, а про те,

що колись буде”.

Мріяв усю землю перетворити на розкішний квітучий сад. Для початку посадив фруктові сади на Київській кіностудії та на Мосфільмі.

Його називали „живим акумулятором ідей”. Умів розповіддю захопити слухачів, був надзвичайно артистичною натурою. Юрій Яновський порівнював голос Довженка із фанфарами. Його все цікавило довкола, всі галузі людської діяльності. Скрізь бажав втрутитися.

Задовго до польоту Ю. Гагаріна в космос на письменницькому з'їзді ділився своїми роздумами про підкорення людиною космосу. Його цікавили проблеми садівництва та освоєння тайги. Він проектував пам'ятники й монументи видатним діячам українського народу. І постійно бідкався, що не він вирішує всі ці важливі справи...

**Біограф II** Перебуваючи в полоні фантазій та надзвичайних ідей, прозріливо бачив і усвідомлював вади суспільного ладу. Глибоко це переживав, ніби відчуваючи і власну провину. Роздумами щодо цього рясніє його щоденник : *„Я поспішав кудись ціле своє життя. Все поспішав, все турбувався, що мо'кудись не встигну, чогось не дороблю, що мало і не так неначе все навколо, неначе все не так, що геть все чисто можна краще. І так здивований назавжди отсім своїм несамоцитим баченням речей, я й досі думаю, що будь я богом, я переробив би цілий світ, створивши його кращим”*

Він був дитям своєї епохи. Ідея змінити, оновити світ, зробити його кращим, очистити й завітчати стала провідною в усіх Довженкових творах, фільмах і кіноповідях.

**Літературознавець** Довженко оспівує людину – борця і трударя. Такі риси були не надумані ним. Вони впливали з особливостей

сприймання довколишнього світу, який завжди видавався йому кращим, аніж був насправді. Він сприймав насамперед світлі його риси, умів „бачити зорі в калюжах”. Як бачимо, Олександр Довженко за типом світобачення романтик. Очікуване, бажане, витворене уявою бачиться йому як існуюче.

**Історик** Світоглядна позиція була співзвучною для цілої плеяди митців-фанатиків, які щиро повірили в оновлювальну, очисну силу нового ладу. Перемога більшовиків підживлювала віру в щасливе комуністичне майбуття. Передчуття катастрофи, глибокої прірви, в яку котилося суспільство, до Довженка прийде пізніше, як і до Хвильового чи Яновського. А те гірке прозріння від сну-омани стане великою внутрішньою суперечністю, трагедією.

А тим часом мистецтво втрачало свої основні функції і ставало покірною служницею правлячої ідеології. Партійними вказівками нав'язувалися фальшивий оптимізм і фанатична віра в гегемонію робітничого класу, партію, комунізм...

Певна річ, робилося все, аби Довженко, вроджений романтик, свідомо підтримував ідеї нового ладу. Як і багато його товаришів по перу, він змушений був служити цим ідеям, віддати свій неповторний талант, дарований Божою ласкою, в загальний оркестр. Але внутрішня вільна природа митця активно противилася цьому, вона підносила його над актуальними більшовицькими ідеями колективізації, індустріалізації, вела до глибинного осмислення вічних людських проблем у тісній сув'язі з національними, на екран чи в текст настирливо проривалася болюча правда, яка так мучила митця.

**Кінокритик** Весь світ знає Довженка як видатного художника, що створив незвичайні, неповторні картини, де виблискує і переливається всіма барвами його багатогранне обдарування, відчувається рука і серце великого майстра. Коли Довженка запитали, в чому полягає його метод роботи в мистецтві, він відповів: „Як я працюю? Я хвилююсь”. Саме таким схвильованим і пристрасним був і залишився в пам'яті сучасників видатний письменник і кінорежисер.

Він творив у той самий час, що й Ейзенштейн, Пудовкін, Александров, Ромм. Разом із цими видатними майстрами екрану торував шлях новому кіномистецтву не лише на рідній землі, а й у широкий світ. Фільми О. Довженка „Звенигора”, „Арсенал”, „Земля” в 30-х рр, із великим успіхом демонструвалися в Англії, Голландії, Бельгії, Франції, Південній Америці, Канаді, США, Греції, Туреччині. Донині його фільми не втратили своєї дивовижної мистецької досконалості та естетичної сили.

**Біограф II** Від кінця 1917 року до повернення О. Довженка з-за кордону до Харкова 1923 року – багато темних місць у біографії митця. Є свідчення, що О. Довженко в складі куреня чорних гайдамаків під

проводом С. Петлюри брав участь у штурмі київського заводу „Арсенал” у січні 1918 року.

Революційні події в Україні захоплюють його, він вірить у національне визволення рідного народу, намагається докласти і власних зусиль для досягнення довгожданної свободи. Стає вояком УНР, служить у петлюрівській армії.

**Історик** Нещодавно розсекречені документи з архівів ЦК ВКП(б) засвідчують, що органи ЧК у 1919 р. за антибільшовицьку діяльність присудили Довженка до ув'язнення в концентраційному таборі. Але про нього потурбувалася партія боротьбистів (есерів). У 1920 р. він разом із В. Елланом-Блакитним (лідером боротьбистів) приєднався до КП(б)У, з якої під час однієї з політчинок був виключений. Працює лектором при штабі Червоної дивізії. В Житомирі завідує партшколою, бере участь у підпільній боротьбі проти білополяків. У Києві працює секретарем губернського відділу народівити, комісаром Українського державного театру ім. Т. Шевченка.

Хто знає, скільки ще тривала б ця партійна і громадська діяльність О. Довженка, якби 1921 р. його не послали за кордон на дипломатичну службу. Старовинна європейська Варшава, вишуканий Париж, похмурий і загадковий Лондон...

**Біограф I** У 1922-1923 рр. живе в Берліні, обіймає посаду секретаря генерального консульства УРСР у Німеччині, але найголовніше – приватно вчиться в майстерні відомого в Європі художника Віллі Еккеля. Часто відвідує виставки і музеї, слухає лекції в Берлінській академічній вищій школі образотворчого мистецтва. Безперечно, все це мало велике значення для формування світогляду майбутнього кінорежисера і письменника, яким він увійшов в історію світового мистецтва.

У 1923 р. повертається в Україну, до Харкова. Дуже скоро стає художником-ілюстратором, автором політичних карикатур, що їх друкував під псевдонімом „Сашко”. То був його заробіток, а у вільний час малював зовсім інше, навіть улаштував собі вдома невелику майстерню, бо потай мріяв „виробитися на хорошого художника”. Він шукає себе, але поки що не знаходить. Відвідує засідання „Гарту”, невдовзі стає одним із засновників найпрогресивнішої на той час літературної організації письменників – ВАПЛІТЕ. Йому імпонує ідейно-естетична позиція її лідера М. Хвильового: вільний, самостійний шлях українського мистецтва, орієнтація на здобутки світової культури, а не російської.

**Кінокритик** Той переломний у творчій долі О. Довженка 1926 рік. Доля „посилає” його до Одеси, яка в ті роки була колыскою українського кіномистецтва, що тільки-но народжувалося. Там, на Одеській кінофабриці, знімалися А. Бучма, М. Заньковецька, І. Замичковський, М. Надемський та ін. Десята муза притягала до себе багатьох літераторів: М.

Бажана, В. Сосюру, М. Вороного, Д. Загула, Г. Епіка, В. Маяковського, Бабеля.

Ю. Яновський, тоді головний редактор „Одеського Голлівуду”, залучає до роботи на ній і О. Довженка. Він найперший відчув і зрозумів, що саме кіно – природна стихія цього романтичного шукача мистецьких скарбів. Стрічка „Звенигора”, принесла Довженкові визнання і світову славу. Він з успіхом обійшов екрани багатьох країн світу: Голландії, Бельгії, Франції, Англії, Америки, Греції. На нього звернула пильну увагу тодішня мистецька зарубіжна громадськість. Наступний фільм „Арсенал” було створено вже на Київській кіностудії, куди 1929 р. перебрався О. Довженко.

Світову славу О. Довженкові приніс його останній німий фільм „Земля” (1930). У цей час він одружується з акторкою, режисером його майбутніх стрічок Юлією Солнцевою. Вони роблять турне по Європі: в Берліні, Парижі, Лондоні, Празі демонструються „Звенигора”, „Арсенал”, „Земля”, відбуваються численні зустрічі з журналістами, кіномитцями, доповіді про нове мистецтво, задушевні розмови з Г. Уелсом, А. Барбюсом, Р. Ролланом.

**Історик** 1933 рік. В Україні голод, насувається хвиля масових репресій. Та революція, в яку так фанатично повірило багато митців, несподівано принесла гіркі наслідки. О. Довженко перебирається до Москви. Але й тут не знайшов він спокою для душі, лише непевність, розгубленість. Він тікає ще далі – на Далекий Схід. Там збирає матеріал для майбутнього свого фільму, знайомиться з Сахаліном, тайгою, рікою Амур. Наслідком цієї романтичної подорожі став у 1935 р. фільм „Аероград”. Г. Костюк, український літературознавець і критик, перебуваючи на засланні у Воркуті, подивиться його і ось які спогади залишить: „Збентежено покидав я залю після перегляду фільму. Тут було все: і талановите схоплення краси і безмежності далекосхідних просторів СРСР, і залізні колони прикордонних частин, і грізні постаті їх командирів, і надлюдська слухняність бійців, і пильність розвідників НКВД... Одне слово, було все, що потребувала урядова пропаганда, але не було тільки відомого мені автора „Землі” й „Івана”, не було великого митця, не було живих, психологічно складних, але завжди хвилюючих довженківських героїв. Я виходив з сумним настроєм. У мене було почуття, що я був на похоронах великого нашого „поета кіно”.

Отже, мети було досягнуто – Довженко остаточно потрапляє в „пашу дракона”, якою була тоталітарна система. Його нагороджують орденом Леніна у 1935 р., коли багатьох українських митців уже було репресовано... Отож, довіру партії та уряду мусить виправдовувати і надалі.





**Кінокритик** Він давно вже виношує плани постановки фільму „Тарас Бульба”, але одержує нове соціальне актуальне замовлення – створити фільм про „українського Чапая”. На Київській кіностудії 1939 р. з'являється фільм О. Довженка за його ж сценарієм „Щорс” – про червоноармійського комдива, який мужньо загинув у боях з Армією УНР. Виконанням замовлення „на горі” були задоволені. Довженка залучають до важливих комісій і делегацій, відправляють на Західну Україну знімати кінохроніку „Звільнення”. Все це свідчить про офіційну реабілітацію митця, про зняття з нього небезпечного ярлика „націоналіста”.

Та все ж О. Довженко перебуває в полоні власних творчих інтересів, пов'язаних із „Тарасом Бульбою”. На основі скрупульозного вивчення історичних матеріалів, архівних джерел пише сценарій майбутнього фільму, поставити який йому так і не судилося.

**Історик** З початком війни О. Довженко разом із Київською кіностудією, якою тоді керував, потрапляє до Уфи, невдовзі до Ашхабада. Дуже болісно сприймаючи фашистську окупацію України, добровольцем іде на фронт як кореспондент газети „Красная Армия”. В політуправлінні Південно-Західного фронту йому присвоюють звання полковника. Бере участь у визволенні Харкова і Києва...

**Літературознавець** Цей період переломний у творчій долі митця, хоча й не несподіваний. Повноцінно реалізовувати себе як кінорежисер Довженко останнім часом уже не міг. У ньому інтенсивно розвивається письменник – з'являється низка публіцистичних статей, у фронтових газетах друкуються його оповідання „Незабутнє”, „На колючому дроті”, „Мати”, „Воля до життя”, „Ніч перед боєм”, „Тризна”, „Федорченко”, „Перемога”. Створює п'єсу „Потомки запорожців”, починає вести „Щоденник”, який є щемливою та болісною сповіддю художника, писати кіноповість „Зачарована Десна”.

**Кінокритик** Друга світова війна викликала була надії в Довженка на якісь переміни в загальній ситуації, вона дала йому змогу приглянутись знову ближче до України (він зробив хронікальні фільми „Визволення” – 1941, „Битва за нашу рідну Україну” – 1943 та „Перемога на Правобережжі” – 1945). Він побачив, що нова велика руїна не знищила Україну остаточно, але відродила її національний вільнолюбний дух. Цей духовний і політичний ріст та героїзм української людини надихнув Довженка написати „Повість полум'яних літ” (1944-45).

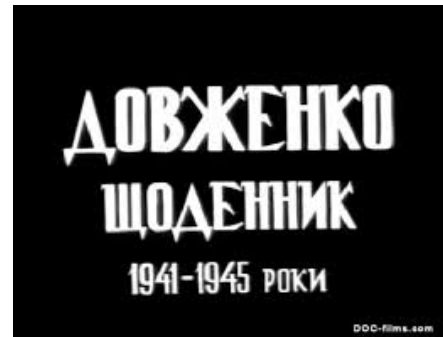
**Біограф** II У 1943 р. Довженко завершує кіноповість „Україна в огні”, яку Сталін заборонив друкувати і ставити за нею фільм. У Довженка почалися серйозні ідеологічні проблеми з владою. Він насмілився у листах до Сталіна відстоювати гідність свого народу, святе право на патріотизм та інші думки, що не співпадали з тодішньою політикою „отця народів”! Але „мовчки впасти і вмерти” він не хотів. Натомість створює „Повість полум'яних літ”, яку 1961 р. екранізує Ю. Солнцева. То був своєрідний

другий варіант „України в огні”, в якому, щоб не дратувати можновладців, знято всі „гострі кути”.

У повоєнний час Довженкові не дозволяють вертатися в Україну, до останніх днів він живе тільки в Москві. Працює членом редколегії сценарної студії, членом художньої ради на Мосфільмі, викладає у ВДІКу, читає лекції на режисерських курсах. У 1948 р. пише п'єсу „Життя в цвіту”, за якою невдовзі знімає красивий, ідеологічно правильний, але неправдивий в основі свій фільм „Мічурін”. У 1949 р. митець одержить за нього Державну премію, яка означала офіційну реабілітацію Довженка після „України в огні”.

**Літературознавець** Окрема сторінка спадщини Довженка, його „Щоденник”. Записи в ньому почав робити 1941 р., а з березня 1942 р. вони стають регулярними і тривають до останніх днів.

У них чимало задумів, планів, начерків, підготовчих матеріалів до майбутніх творів, цікавих історій, почутих від інших людей. Але найцінніші ті, що стосуються душевного стану самого письменника. „Щоденник” розкриває невідомого Довженка, часто несподіваного і суперечливого, Довженка-людину, який тяжко страждав у цьому світі.



Водночас „Щоденник” – це промовистий документ страшної доби тоталітаризму. Він допомагає краще зрозуміти літературу цього періоду, її специфіку, драматизм долі багатьох українських митців.

**Кінокритик** Його магнітом тягнуло в Україну, насильницька ізоляція від рідного народу ставала дедалі нестерпнішою. Тому з таким романтичним піднесенням, притаманним тільки йому, заходився працювати над новим кіносценарієм і кіноповістю „Поєма про море” – йому випала можливість виїхати у довготривале творче відрядження на будівництво Каховської ГЕС. Там навіть розпочалися зйомки майбутнього фільму. Водночас домагався дозволу ставити його на Київській кіностудії. Це був би черговий „офіційний” фільм О. Довженка. У 1958 р. Ю. Солнцева його завершить, а 1959 р. митцеві посмертно буде присуджена Ленінська премія. По закінченні цієї роботи мріяв „відійти від своїх старих принципів” і поставити, нарешті, „Тараса Бульбу” за М. Гоголем. Ще хотів написати роман „Золоті ворота”, повість „Загибель богів”, кінокомедію „Цар” і багато-багато всього...

**Біограф I** 29 листопада 1954 р. О. Довженко записав у щоденнику: „Трудно жити й творити без щастя. Я стомлений, знесилений душевно вкрай”. Позаду в нього було надзвичайно тяжке життя. Спочатку воно минало в пошуках себе, а потім у постійному виборюванні свого місця під сонцем ціною непоправних втрат творчої свободи, власного голосу.

Неспокійне, зболене серце митця вже не витримувало розлуки з Україною, постійних цькувань з боку недругів, тиску чиновництва, не витримувало дисгармонії, жорстокості та абсурдності світу. „Боли, моє серце. Не втихай ні вдень, ні вночі. Замуч мене. Страшно мені жити” – це один із останніх записів у щоденнику. 25 листопада 1956 р. далеко від України, в чужій Москві, серце О. Довженка зупинилося.

**Літературознавець** Довженка, його мистецтво, його долю не можна зрозуміти без врахування того, що він виріс у атмосфері державного і культурного відродження України 1917-19 і 1917-30 років. Його шедеври могли з'явитися тільки в атмосфері таких само непроминальних шедеврів Тичини, Куліша, Хвильового, Курбаса, Рильського, Бажана, Яновського та інших творців Розстріляного Відродження, що підносили українську культуру до сучасного їм рівня передових культур світу. І зрозуміло, що Довженків талант потрапив разом із їхніми талантами під поліційні удари тоталітаризму 1930-34 років. Усі вони разом відвернули своїми мистецькими подвигами культурну смерть Україні

ДОДАТОК 3

### „ДОВЖЕНКО НАЛЕЖИТЬ ДО ОБРАНИХ...”

#### *Поетичний вечір-вшанування*

*(Залу стилізувати під знімальний майданчик).*

Розмістити цитати Довженка (подані нижче) у вигляді кіноплівки на книжково-ілюстративній виставці „Краплини Довженкової мислі”:



„Історія – це святая святих народу, недоторкана для злодійських рук”.

„Непошана до старовини, до свого минулого, до історії народу є ознакою нікчемності правителів, шкідлива і ворожа інтересам народу...”

„Коли ти дивишся – то ще не значить, що ти бачиш”

„Прекрасна людина в бою за Батьківщину. Прекрасна вона в стражданнях і в смерті за неї. Але найсвітліша краса її в труді”.

„Життя таке коротке. Поспішайте творити добро”.

„Велике діло – добре слово...”

„Поки на землі житиме хоч один голодний старець, – усі старці. Поки бодай одна душа пробуде в неволі, – ніхто не свободен”.

„Любіть землю! Любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті”.

„Людина родиться для щастя й для радості, і бореться вона і діє во ім'я щастя. І розцвітає людина в щасті, а не в журбі, в світлі, а не в темряві й незнайстві, в сім'ї, а не в розлуці, і ніколи не в неволі”.

„Тільки велика мета народжує великі характери...”

„Історія народів учить нас, що та держава велична, в якій велична мала людина”.

„Приберіть геть усі п’ятаки мідних правд. Залиште тільки чисте золото правди”.

Звучить урочистий музичний твір

**Декламатор I.** Сьогодні ми складаємо глибоку шану О. П. Довженкові. Уважно прислухаймося до голосів, що лунають здалека і зблизька, у просторі і часі й творять хорал всесвітньої слави цьому творцеві духовних і мистецьких цінностей, одному з найвидатніших кіномитців, якого греки називали Гомером ХХ століття.

**Декламатор II.** „Приємно було дивитися на те, як Довженко йшов... Красиво закинута д’горі голова, сильна, нервова шия, розгорнуті плечі, розмашисті рухи рук, випростані груди, широкий легкий крок це була гармонійна хода людини, яка вільно почуває себе в світі, якій органічно притаманне почуття ритму і лінії”. **Микола Бажан**

„О. Довженко блискуче з’єднав у своїй кінотворчості культуру малярську з відчуттям найскладніших музичних ритмів, з хистом і спостережливістю письменника, з дотепністю й пафосом публіциста, з поетичною силою творити зворушливі й теплі ліричні образи”. **Микола Бажан** (1929 р.)

„Його творчість – неповторна. Він родоначальник нового не тільки в кіно, а й у літературі. Дякую українському народові за те, що він дав світові такого великого митця, як Довженко” **Б. Аменгаль**

**Декламатор I.**

**РЯДОК ПРО ДОВЖЕНКА**

Прогримів золотим салютом,  
Молодим повесняним громом,  
Наче виклик скупим і лютим,  
Наче промінь над отчим домом,  
Обійнявши весь цвіт нагорний,  
Охопивши долини світу,  
Сивочолий і мудрозорний,  
Наче вийшов із заповіту.

Що там листя із зелен-лавра,  
І зітхання, і тихі жалі?  
Не вмирають твої литаври  
І деснянські твої скрижалі.

А вже ті, що тебе поносили  
Сонцесяйними доносами  
сокирку несли за плечками,



Записались тепер дружечками!  
Толочили на шпальтах преси,  
Серце кидали на арену,  
Доморощені злі дантеси  
Лізуть з спогадами на сцену;  
    Підбирають як слід цитаточки.  
        в них і туга,  
    Так у хату на вогник-цяточку  
    Заповзає, бува, злодюга.  
Завжди днями, як світ, зеленими  
Дурноголов росте під кленами,  
Цвіль лягає, де круча кручиться,  
До таланту – злоба гадючиться.  
    Але ти у життя за брата,  
    І для мене, навік єдина,  
    Світлим перстеном Полікрата  
    Повертає твоя судьбина;  
І розкущується на волі,  
І скликає вітри обгінчі,  
На вселюдським широкім полі  
Український іде Да Вінчі.  
    Виглядаю тебе за горами.  
    Хоч заглянеш на вогник з кашею.  
    Хоч посидим та поговоримо,  
    Заспіваєм отої, нашої,  
Що співалася часто літами,  
Що жагою млоїла груди,  
Що з тобою безсмертя питиме,  
Як і нас на землі не буде...

....

*Андрій Малишко*

„Довженко – перший поет кіно”. **Левіс Джекоб** (1939 р.)

„Земля” Довженкова мала глибокий вплив на молодих кіномитців, зокрема Франції і Англії”. **Жорж Садуль** (1949 р.)

„Слов'янство поки що дало світові в кінематографі одного великого митця, мислителя і поета – Олександра Довженка”. **Чарлі Чаплін** (1954 р.):

„Довженко – єдиний по-справжньому український, народний митець, який розкрив душу своїх земляків і разом з Гоголем і Шевченком спонукав мене полюбити Україну та її народ,.. **Андрій Тарковський** (1969 р.)

*Декламатор II.*

То лиш одне обличчя одиноке  
Довженка Олександра. Він, як міг,

Людей виносив на плечах своїх,  
Із болями, із смутком, із по жаром,  
Із тюрмами вночі, із свистом куль,  
Із голодом, розлуками важкими.

*Андрій Малишко*

„Творчість Довженка підтримує баланс між людиною – індивідуумом і масою – народом, між огро мом простору і безмежністю часу, між людиною скороминущою і вічною природою”. **Бартелемі Амангаль** (1970 р.)

***Декламатор І.***

**ОСТАННІЙ ЛИСТ ДОВЖЕНКА**

Прозаїки, поети, патріоти!  
Давно опазурились солов'ї,  
одзьобились на нашій Україні.  
А як не чути їх? Немає сил.  
Столичний гамір заважкий мені.  
І хочу вже на затишок, і, може,  
на спокій хочеться на придеснянський,  
і хочеться на мій селянський край.  
Пустіть мене до себе. Поможіть  
мені востаннє розтроюдить рану,  
побачити Дніпро, води востаннє  
у пригірш, із криниці зачерпнуть.  
Нехай гризуть дніпрові гострі кручі  
моє зболіле серце. Хай гудуть  
чернігівські просмолені ліси.  
Пустіть мене в просмолене дитинство.  
Бо кожну ніч порипують бори,  
і ладаном мені живиця пахне,  
і дерева, як тіні предковічні,  
мене до себе кличуть і зовуть.  
Пустіть мене у молодість мою.  
Пустіть поглянути. Пустіть хоч краєм,  
хоч крихіткою ока ухопить  
прогірклу землю. Звіхолили сни  
мій день, і ніч мою, й життя прожите.  
Пустіть мене до мене. Поможіть  
ввібрати в голодні очі край полинний  
і заховать на смерть. Пустіть мене –  
прозаїки, поети, патріоти.

*Василь Стус (1964)*

„Мабуть, зустріч із живим Мікеланджело не справила б враження більшого, ніж те, що зосталося після зустрічі з ним, автором „Землі” й

„Арсеналу”. Великість. Крилатість. Могуття духу. Ось такими, певне, були люди епохи Відродження”. **Олесь Гончар** (1983 р.)

„Він – як самоцвіт: скільки не обертай його, а в ньому починають світитися все нові і нові грані”. літературознавець **М. Наєнко**

### *Декламатор II.*

**ПАМ'ЯТІ О. П. ДОВЖЕНКА**

Низький уклін чернігівській землі  
і Сосниці над тихою Десною.  
Він тут, з душею мрійною, ясною  
Родивсь і ріс у цім простім селі.

Він тут ходив на зорі світанкові,  
вдихав життя, духмяний запах трав,  
тут щирим серцем, сповненим любові,  
він чари мови рідної вбирав.

В людських сердець незаймані глибини  
своїм він серцем глибоко проник –  
співець краси, природи і людини,  
душі людської дивний чарівник.

*Іван Гончаренко*

„Наприкінці 1956 року похмурого і короткого зимового дня ми були присутні на похоронах митця масштабу Бетховена. Може, Моцарта. Це ми відчуваємо. Мабуть, так вважатимуть люди і в ХХІ або ХХІІ ст. Ясно: ми втратили одного з творців, через праці якого слухатимуть нашу епоху нащадки” **Іраклій Андронніков** (1959 р.)

ДОДАТОК 4

### **„ВЕЛИКА НЕЩАСЛИВА ЗЕМЛЯ”**

*Сценарій тематичного вечора за  
кіноповістю „Україна в огні”*



„У цьому оповіданні я якось напівсвідомо, себто цілковито органічно, заступився за народ свій, що несе тяжкі втрати на війні. Кому ж, як не мені, сказати було слово на захист, коли така велика загроза нависла над нещасною моєю землею? ”

(О. Довженко)

### **Декламатор**

*(На фоні музики звучать рядки поезії)*

На сході обрй холодно синів,

Тремтіли квіти, од роси промоклі  
Зорю, що йшла, мов юнка, між кущів,  
Обмацали нападників біноклі  
І прикордонник руки до квіток  
Протяг, щоб їх теплом своїм зігріти  
Замовк німецький біля танків крок –  
Сховалися за люками бандити  
Сіяла даль у чарах тишини  
Уся земля, здавалось, ніжно снила  
Хто знав, що вже од миру до війни  
Лиш п'ять хвилин нам доля залишила

**Читець I** 1941... Тієї пам'ятної червневої пори, як і завжди, догорав рожевий світанок в обіймах спраглої ночі, пив теплу росу із трав та замріяно слухав останні звуки випускного...

*(Показ фрагментів з документального фільму про Велику Вітчизняну війну)*

Головним, наскрізним у кіноповісті є велетенський, епічний образ України, сплюндрованої фашистами і більшовиками. Епітетами „кривава”, „попалена”, „розбита”, „поруйнована”, „обездолена в загравах пожеж” дано „портрет” нашої землі тих буремних літ.

*„Високе полум'я гуло у саме небо, тріщало, вибухало глухими вибухами, і тоді великі солом'яні пласти огню, немов душі українських розгніваних матерів, літали в темному димному небі і згасали далеко в пустоті небес... Горіло все... Усе загинуло... Не стало ні хат, ні садків, ні добрих лагідних людей. Одні тільки печі білили серед попелу... Нікому було ні плакати, ні кричати, ні проклинати.”*

**Читець II** На захист рідної землі стали поети, прозаїки, драматурги, художники, композитори, артисти України. Багато українських митців воювали в діючій армії, партизанських загонах, чинили опір в антифашистському підпіллі. Вони боролися з фашистами не тільки зброєю, а й силою свого таланту, силою слова, яке згуртовувало людей, підносило бойовий дух бійців. Не був осторонь свого народу і Довженко.

**Декламатор** Війну Олександр Петрович провів на фронті й у прифронтовій смузі: спершу у резерві політуправління Південно-Західного фронту інструктором-літератором газети „Червона Україна”, потім спеціальним кореспондентом редакції газети „Известия” у визволених від фашистських окупантів районах України.

З перших днів війни з'явилися пристрасні публіцистичні статті й політичні памфлети Довженка, пройняті нездоланною вірою в перемогу нашого народу. Вже одні назви виражають їх основний зміст „До зброї”, „Душа народна нездоланна”, „Я бачу перемогу”.

Дійсно, коли гортаєш записні книжки письменника воєнного періоду, вражає глибина думки і осмислення баченого і пережитого. Тут і



розповідь бувалих воїнів, спогади партизанів, враження письменника від поля битви. Все це мало бути втілене в літературні образи, в художні полотна,

В одному записі щоденника читаємо: „Книги і фільми про нашу правду, про наш народ мусять тріщати од жаху, страждань, гніву і нечуваної сили молодого духу”. У листі до дружини від 4-го червня 1942 року він писав: „Я буду писати про страждання, і героїзм, і трагедію свого народу”.

**Читець I** „Україна в огні” написана в час, коли українські міста і села палали в пожежах і перетворювались на руїни. Основою кіноповіді стала однойменна стаття, написана в 1942 році, яку згодом письменник розширив як кіноповідь і читав друзям на фронті.

**Читець II** Микита Хрущов, який приятелював з О.Довженком, отримав нагоду з уст автора почути вголос ще й рукописні частини, дуже хвалив їх і радив писати ще гостріше, адже сила в цього твору в його величній правдивості. Хрущову настільки сподобалась „Україна в огні”, що влітку 1943 року, коли в прифронтову смугу з виступами приїхали відомі письменники й актори, він запросив Довженка прочитати присутнім свій твір.

**Читець II** Тоді ж у Довженка і викрали „Україну в огні”, для того, щоб цей твір як доказ компромату проти Довженка піднести самому Сталіну. Ще Довженко по пам'яті відновлював рукопис, ще журнал „Смена” друкував уривки з „України в огні”, а вже ширилися чутки, що рукопис прочитав вождь і дуже невдоволений цим твором.

Пізніше літературознавці, слідом за Довженком, називатимуть „кремлівським розп'яттям кінорежисера” те, що відбулося 31 січня 1944 року в присутності членів політбюро, митців-блюдолизів, серед яких першу скрипку грав режисер Чіаурелі, і кілька українських письменників,

**Читець I** Сталін особисто виголошував доповідь „Про антиленінські помилки й націоналістичні перекручення в кіноповіді О. Довженка „Україна в огні”. Тон виступаючого і його звинувачення митцю не залишали сумніву, що Сталін виголошує смертний вирок Довженкові.

**Читець II** На щастя, все закінчилося тим, що Довженка вивели з усіх мислимих комісій, усунули від можливості займати посаду, гідну цієї людини, абсолютно перекрили шлях на Україну і почали вимагати переписати „Україну в огні”, обов'язково ввівши у твір образ Сталіна, як натхненника перемоги радянського народу над фашистами, але Довженко так і не погодився переписати повість.

**Декламатор** Довженко не став на коліна, не благав прощення ні на тому засіданні-судилищі, ні пізніше. Де ж брав він сили для боротьби проти сатанинської сталінської системи? У свого народу, його знівеченій і окраденій, але живій і чесній душі,

У щирому зверненні до генсека Довженко писав: „Товаришу Сталін,

коли б ви були навіть богом, я й тоді не повірив би вам, що я націоналіст, якого треба плямувати і треба тримати у чорному тілі. **Невже любов до свого народу є націоналізмом? Чи націоналізм у невмінні художника стримати сльози, коли народу боляче?**”

**Читець I** „Україна в огні” надовго залишалася забороненим твором. Уже готова до виходу у світ 1943 року, вона була порізана у московській друкарні. Його вистраждана правда, що пройшла крізь серце, була так грубо придушена, призупинена на шляху до читача, глядача, нащадка... Уривки з кіноповісті вперше були надруковані російською мовою 1943 року, українською – 1962. Сталін заборонив кіноповість як для друку, так і для екрану. Не допускали її до читача і довгі роки після смерті Довженка. Вперше кіноповість побачила світ 1990 року, а найповніша публікація з’явилась у 1995 році. *(Показ фрагментів фільму)*

**Декламатор** Про що ж цей твір? Це художній кінолітопис про найтрагічніший період війни, коли наші війська змушені були тимчасово покинути рідні землі, про чорні дні окупації, про партизанську боротьбу.

„Кров нашого народу кричить і вимагає світового екрану. Хай дивиться світ, як умирають за нього наші люди. Хай плаче над умираючими партизанами, селянами, дітьми, жінками. Хай ненавидить презренну кров”

**Читець II** Що ми ще можемо сказати про цей твір? Кіноповість історична, гостропроблемна, сповнена глибокого філософського змісту, пройнята гуманізмом, символічністю. У чому ж символічність цього твору?

Вже назва кіноповісті є першим кроком до усвідомлення смислів, проблем.

*Відповідно до граматичних норм українського правопису можна було написати „Україна у вогні”, адже загальноживаною нормою другого слова є форма „вогонь”.*

**Декламатор** Довженко, вживаючи „огонь”, схиляє до сприйняття священного огню, а не звичайного – вогню. Очищувальний, священний огонь – це межа між життям і смертю, стан очищення, щоб відродитися знову, це випробування, в якому висвітлюється усе справжнє і все тлінне, пересічне, тимчасове. І тут будуть доречними слова Ліни Костенко: „Фенікс вилітає з попелу. Зі сміття він ще ніколи не вилітав”, (аналогія – прометеїзм в літературі).

*Прізвище головних героїв – Запорожці, і назва села – Тополівка, і п'ять синів, як п'ять пальців руки (аналогія – роман Ю. Яновського „Вершники”).*

**Читець I** Не випадково кіноповість розпочинається експозицією, де зібралася вся родина, щоб величати матір. Ця своєрідна сімейна ідилія є конкретним і водночас образним втіленням людського буття.

Мати, якраз мати, від якої залежить майбутнє роду, народу, людства,

заповідає своїм дітям „виповнити свою місію перед миром”, людьми і країною, наставляє на труд, працю на землі, злагоду. (*зачитати уривок з твору С. 17-18.*)

**Читець II** Заключний акорд кіноповісті: у сплюндрованій ворогом рідній Тополівці знов зібралися Запорожці, незважаючи на всі трагічні обставини рід залишився жити, і це глибокий довженківський символ безсмертя українського народу

(*зачитати цитату з кінця твору С 102.*)

(*звучить пісня про маму.*)

„Україна в огні” — надзвичайний твір. Пронизливий, справжній, живий. Жодного фальшивого слова, жодної нещирості, сама тільки правда про людей, про історію, про людські душі. Коли читаєш його, аж сльози на очі навертаються.

Мало хто у ті часи знаходив сміливість не брехати, не приховувати, не „підмальовувати” зайвого... Одним із плеяди безкомпромісних правдборців в українській літературі був Олександр Довженко.

**Читець I** „Україна в огні” — це динамічний, напружений твір, у якому відчутне поєднання лірико-романтичного начала з публіцистикою. Неприкриті, жахливі картини війни, причини поразок і зрадництва, незмірний подвиг простих воїнів-захисників Вітчизни, людські долі, історія незвичайного кохання – все це переплітається на сторінках кіноповісті і вражає своєю правдивістю, красою або потворністю.

**Декламатор** Не повернувся до нас Довженко живим, не повернувся й мертвим, хоч і залишив заповіт поховати його на Україні. Повернувся він лише своїм безсмертним доробком, фільмами, непоставленими кіноповістями, п'єсами, оповіданнями, щоденником. Повернувся як художник-мислитель, громадянин, полум'яний патріот шевченківського гарту.

Адаптовано до <http://metodportal.net/node/12497>

ДОДАТОК 5

## „ПОЕТ СЬОМОГО МИСТЕЦТВА”

### *Фільмографія Олександра Довженка*



Лауреат Міжнародного венеціанського кінофестивалю в 1934 році, лауреат двох Сталінських премій і Ленінської премії, Олександр Довженко до цього дня вражає уяву своїми роботами – глибокими і напрочуд точними.

Олександр Довженко – великий гуманіст, який не мислив себе без людей, своєї діяльності на благо народу, без органічного свого єднання з ними, а через них – з самим життям. „Я син свого часу і весь належу

сучасникам своїм”, – так говорив про себе Олександр Петрович Довженко, помиляючись по суті, можливо, вперше в житті. Історія розсудила по-своєму: належить він тепер вічності, як невід’ємна частка могутньої світової культури, як світосяйний геній українського народу.

Усіх фільмів Довженка Україна досі не має.



### **„Вася-реформатор” 1926 р.**

Одеська кінофабрика. О. П. Довженко – автор сценарію і співрежисер. Жанр: сатирична комедія.

Вася, син фабричної робітниці, з дитинства наданий сам собі і звик до самостійності. За один день Вася примудрився витягнути з води людину, покататися на чужій машині, викрити попа і зловити злодія у себе удома. Фільм не зберігся.



### **„Ягідка кохання”. 1926 р.**

О. П. Довженко – автор сценарію і режисер. Жанр: ексцентрична комедія

Єдина комедія в творчості Олександра Довженко являє собою приклад „радянської комічної”. Її сюжет складають пригоди перукаря Жана Ковбасюка, що намагається позбавитися від свого „незаконно народженого” немовляти. Дізнавшись, що мати дитини добилася в народному суді аліментів, герой обіцяє стати зразковим батьком. Проте тепер йому належить знайти дитя, від якого він тільки що насилу позбавився.

### **„Сумка дипкур'єра”. 1927 р.**

Одеська кінофабрика. О. П. Довженко – режисер-постановник. Жанр: пригоди. Сценарій М. Заца і Б. Шаранського у переробці О. Довженка.



Темою фільму було вбивство радянського дипломатичного кур'єра Теодора Нетте. Роком раніше цій події було присвячено вірш В. Маяковського „Товаришеві Нетте – пароплаву і людині”.



Сюжетом картини була боротьба докола сумки з дипломатичною поштою, що залишилася після смерті дипкур'єра. Робітники які співчувають СРСР захоплюють сумку і таємно передають її матросам пароплава, що йде до Ленінграда. Агенти розвідки докладають всі зусилля,

щоб захопити сумку. Матроси у свою чергу проявляють чудеса винахідливості, ховаючи її в найнеймовірніших місцях і прагнучи доставити в СРСР. Фільм зберігся без 1 і 2 частин.



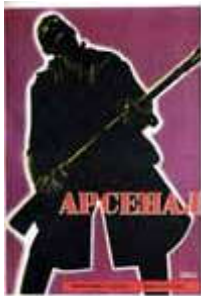
### „Звенигора”. 1927 р.

Сценарій фільму, написаний М. Іогансоном і Ю. Юртиком, був настільки перероблений режисером, що автори демонстративно відреклися від картини. У ній не було сюжету в загальноприйнятому сенсі слова.



Це були фрагменти з тисячолітньої історії України. Тут були епізоди з багатовікової боротьби українського селянства з польською шляхтою, і спогади про варягів, і гайдамацьку вольницю, світова війна 1914-1918 років, і Жовтнева революція і петлюрівська контрреволюція, білоукраїнська еміграція.

Перевантаження „Звенигори” великим і маловідомим глядачеві історичним матеріалом, складні образи-символи – все це робило фільм малозрозумілим глядачеві, і він швидко зійшов з екранів. Але він показав, що в особі Довженко до радянської кінематографії увійшов великий художник з яскравою творчою індивідуальністю.



### „Арсенал”. 1928 р.

Одеська кінофабрика. О. П. Довженко – автор сценарію і режисер.

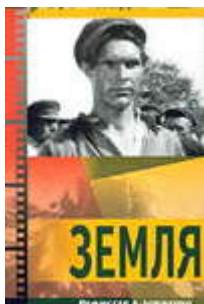
„Я поставив собі дві мети: я в „Арсеналі” громитиму український націоналізм і шовінізм, з іншого



боку, буду поетом і співцем робочого класу України, що зробив соціальну революцію. ...Я частенько працював, як працює боєць в бою, не піклуючись про те, чи по правилах рубає він ворога або не по правилах”, – писав Олександр Довженко.

### „Земля”. 1930 р.

Жанр: драма. Фільм про боротьбу українського селянства проти куркульства в період організації перших колгоспів. Оспівує красу і щедрість землі. У Брюсселі-58 в результаті міжнародного опитування критиків



фільм був названий в числі 12 кращих фільмів всіх часів і народів. Фільм був відновлений в 1971 р. на кіностудії „Мосфільм”. Тут немає відчуття відособленого життя окремої людини, а є відчуття загальності буття, виражене в конкретних характерах. Так само як і життя, не відособлена і смерть. Гине одна людина, тракторист Василь, але це нещастя всіх людей, трагедія загальнолюдська. Тут немає просто яблук і просто кавунів, а є земля і те, що народжене нею, і все це піднесено до вищого сенсу буття природи, до філософії людського буття. Тут все – образ, і кожен кадр не замкнутий своїми рамками він тягнеться вшир, за ним вгадуєш ціле життя, великий світ.

Але при всій широті погляду на світ, при всій тій висоті, з якою Довженко дивився на життя, особи людські не розмиті віддаляючим серпанком – кожне побачене в неповторній індивідуальності і людській яскравості. „Земля” – неперевершений шедевр і по точності збагнення життя і по силі відкриттів художніх. Саме їй перш за все Довженко зобов'язаний своїм безсмертям.



### „Іван”. 1932 р.

Фільм-кіноповість. О. П. Довженко – автор сценарію і режисер свого першого звукового фільму.



На тлі грандіозного будівництва першої п'ятирічки – спорудження Днепрогеса – розповідається типова історія становлення нової людини. Герой картини, сільський парубок, приходить на будівництво ГЕС, стає передовим робітником, комуністом.

Нагорода. Кубок Міжнародного кінофестивалю у Венеції-34.



### „Аероград”. 1935 р.

„Мосфільм”. О. П. Довженко – автор сценарію і режисер.

Жанр: драма.

Початок 30-х років. Далекий Схід. В центрі



фільму – боротьба сибіряків проти диверсантів-самураїв, що намагаються зірвати будівництво форпосту східних кордонів СРСР. Назва фільму – ім'я міста, якого немає на карті. Аероград – плід мрії, соціальної фантазії великого кінопоета. Світ фільму розколений на дві конфліктуючі сфери. Нового і старого. Добра і зла. Друзів і ворогів. Світла і тьми. Пристрасті, відповідно тим, що рухали античні трагедії. Фігури сильні, цілісні в обох станах. Лише одні – світлоносні, прекрасні

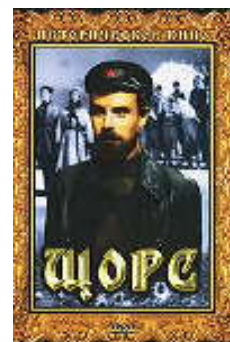
(герої С. Шагайди, С. Столярова). Інші – темні, жахливі (герої Б. Добронравова, С. Шкурата). Всі вони живуть, вмирають, навіть вбивають патетично, урочисто, містеріально. Говорять один з одним через сотні кілометрів. Звертаються прямо до глядача. Потужність довженківської поетичної мови тут пригнічує і устрашає. А в інших фрагментах окриляє, чарує.



### „Щорс”. 1939 р.

Жанр: біографія, історична епопея.

1919 рік. Україна обійнята полум'ям війни. Війська червоних йдуть до Києва. Попереду бій легендарної дивізії з військами Петлюри і армією Драгомірова. Український народ встав на захист своєї землі від іноземних інтервентів, покликаних контрреволюцією, шукаючи захисту в солідарності з Росією...



### „Битва за нашу Радянську Україну”. 1943 р.

Документальна кінопубліцистична стрічка. О. П. Довженко – автор сценарію і співрежисер.

Яскрава фронтова хроніка, своєрідний монтажний малюнок фільму об'єднують „Битву за нашу Радянську Україну” з кращими кінострічками військових років. Але в цій картині було і щось нове, що вперше так яскраво і цілісно виявилось у військовій кінопубліцистиці. Вперше ми почули в такому об'ємі живі голоси учасників подій, що розвертаються на екрані. Документальна стрічка знята за гарячими слідами, справляє тяжке враження! Вперше екран зазвучав не сухим голосом диктора, а передавав особисті думки і відчуття Олександра Довженка. Текст настільки сильний, що місцями кожне слово входить в свідомість, немов забитий цвях.



### „Мічурін”. 1949 р.

Жанр: біографія, історичний фільм.

Фільм про видатного російського селекціонера Івана Володимировича Мічуріна. Праця його була справжнім подвигом. Велику частину життя супутником великого ученого була страхітлива убогість. Довгі роки вчений і його сім'я вимушені були жити впроголодь. Мічурін майже безвиїзно жив в Козлові, місті повіту Тамбовської губернії. Коли ж американці запропонували йому



продати свої колекції і перебраться в США, де йому гарантували всі умови для наукової діяльності, він рішуче відповів „ні”.

Фільм чітко ділиться на дві половини: передреволюційну і післяреволюційну. До революції скромний залізничний службовець терпів нужду, поодинці боровся з природою на своїй присадибній ділянці, безуспішно намагаючись добитися підтримки уряду. Після революції селекціонер-самоучка отримав несподівану підтримку революційного уряду, став відразу національним героєм. Він отримує орден Леніна, виступає перед молоддю, яка обожає його. У його честь перейменовується місто Козлов.

Отримав Сталінську премію II ступеня (1949).

Премію за кращий кольоровий фільм на Міжнародному кінофестивалі в Маріанске-Лазне (1949), та приз на Міжнародному кінофестивалі в Готвальдове (1949).



### „Поєма про море”. 1958 р.

„Мосфільм”. О. П.

Довженко – автор сценарію.  
Режисер Ю. Солнцева. Жанр:  
драма.

Ігрова кінопоєма з  
елементами анімації про



будівельників Каховської гідроелектростанції. Перша роль в кіно Ніни Сазонової (Степаніда), а також відомого ліричного тенора і знавця української народної пісні Івана Козловського (кобзар).

Винагороди:

Почесний диплом – Юлія Солнцева (1962 р.), на Міжнародному кінофестивалі в Лондоні; Всесоюзний кінофестиваль: Перша премія за виконання чоловічої ролі – Борис Андрєєв, Перша премія авторові сценарію (посмертно) – Олександр Довженко, Особливий Почесний диплом – Юлія Солнцева (1959 р.); Ленінська премія (Посмертно – Олександр Довженко) (1959 р.).



### „Повість полум'яних літ”. 1960 р.

„Мосфільм”.

Перший  
радянський широкоформатний  
художній фільм. Автор сценарію.  
Режисер Ю. Солнцева. Жанр:  
військовий фільм, соціальна



драма.

1941 рік. Почалася Велика Вітчизняна війна. Колгоспник з Придніпров'я Іван Орлюк став солдатом. Він був учасником перших боїв



на Дніпрі і дійшов до Берліна. А повернувшись додому, провів першу сівбу на звільненій землі.

Винагороди:

Приз за кращу режисуру – Юлія Солнцева, на Міжнародному кінофестивалі в Каннах (1961 р.).



### „Зачарована Десна” 1964 р.

За однойменною повістю А. П. Довженка. Жанр: драма.

Про дитячі роки відомого радянського кінорежисера Олександра Довженка, який народився на древній чернігівській



землі, біля берегів Десни. Фільм складається з двох частин.

Перша – світ, показаний через враження шестирічного Сашка. Друга – спогади і міркування Сашка, тепер уже немолодого полковника, що звільняє в ході війни рідне село.

Матеріал використано з сайту – <http://www.kino-teatr.ru/kino/movie/sov/10349/annot/>

## ДОДАТОК 6

### КІНЕМАТОГРАФІЧНА ТА ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

#### Конкурс-вікторина

1. У якому місті здобув учительську професію Олександр Довженко:  
а) у Батурині  
б) у Глухові  
в) у Борзні  
г) у Чигирині
2. У якому місті вчителював Олександр Довженко після закінчення учительського інституту:  
а) у Чернігові  
б) у Житомирі  
в) у Баришівці  
г) в Ічні
3. У яких містах Олександр Довженко працював на дипломатичній роботі:  
а) у Кракові і Празі  
б) у Відні та Парижі  
в) у Варшаві й Берліні  
г) у Женеві та Лондоні
4. Де здобував Олександр Довженко художню освіту:  
а) у Київському художньому інституті  
б) у Варшавській академії мистецтв

- в) в Берлінському художньому училищі
- г) у Рисувальній школі Миколи Мурашка

**5. Де видавався гумористичний журнал „Молот”, в якому дебютував Олександр Довженко як художник-графік:**

- а) в Берліні
- б) в Нью-Йорку
- в) у Харкові
- г) у Києві

**6. Ким і де працював Олександр Довженко після повернення до Харкова з-за кордону:**

- а) художником-ілюстратором в газеті „Вісті”
- б) художником-декоратором у театрі „Березіль”
- в) художником ВУФКУ
- г) художнім редактором журналу „Червоний перець”

**7. Яким іменем підписував свої художні шаржі й карикатури Олександр Довженко:**

- а) Олександр
- б) Олесь
- в) Сашко
- г) Санько

**8. Хто був організатором і керівником Спілки пролетарських письменників „Гарт”:**

- а) Микола Куліш
- б) Юрій Смолич
- в) Володимир Сюзюра
- г) В. Елан-Блакитний

**9. Хто очолював у 20-х роках Спілку селянських письменників „Плуг”:**

- а) Василь Елан-Блакитний
- б) Микола Хвильовий
- в) Сергій Пилипенко
- г) Павло Тичина

**10. У якому місті розпочав свою кінотворчість Олександр Довженко:**

- а) у Києві
- б) у Харкові
- в) у Одесі
- г) у Москві

**11. Хто автор книжки „Олександр Довженко: Нарис про митця”, що вийшла друком у 1930 році.**

- а) Юрій Яновський
- б) Микола Бажан
- в) Юрій Смолич
- г) Остап Вишня

**12. Який фільм О. Довженка ввійшов у дюжину шедеврів світової кінокласики:**

- а) „Арсенал”
- б) „Звенигора”

в) „Земля”

г) „Повість полум`яних літ”

**13. Який жанр започаткував в українській літературі О. Довженко:**

а) співомовка

б) роман в новелах

в) кіноповість

г) усмішка

**14. Де поховано О. Довженка:**

а) на Байковому кладовищі у Києві

б) на Новодівичому кладовищі в Москві

в) на Личаківському кладовищі у Львові

г) на кладовищі у Сосниці

**15. Яка студія носить ім`я О. Довженка:**

а) Одеська

б) Київська студія худ. фільмів

в) Ялтинська

г) Московська

**16. Яку кіноповість О. Довженка Сталін заборонив друкувати:**

а) „Повість Полум`яних літ”

б) „Україна в огні”

в) „Зачарована Десна”

г) „Земля”

**17. Де народився О. Довженко:**

а) на Житомирщині

б) на Чернігівщині

в) на Київщині

г) на Черкащині

**18. Який твір став „лебединою піснею” О. Довженка:**

а) „Зачарована Десна”

б) „Повість Полум`яних літ”

в) „Україна у вогні”

г) „Поема про море”

**19. Який твір О. Довженко назвав „коротким нарисом автобіографічного кінооповідання”**

а) „Мати”

б) „Хата”

в) „Незабутні”

г) „Зачарована Десна”

**20. У якому творі О. Довженка є такі роздуми:** *„Сумно і смутно людині, коли висихає і сліпне уява, коли, обертаючись до найдорожчих джерел дитинства та юнацтва, нічого вона не бачить дорогого, небуденного, ніщо не гріє її, не будить радості, ані любявого суму. Безбарвна людина ота яку б посаду не посіла вона, і труд її, не зігрітий теплим промінням часу, безбарвний”*

а) „Поема про море”

б) „Україна в огні”

в) „Зачарована Десна”

г) „Незабутні”

**21. У котрих роках написані оповідання О.Довженка „Ніч перед боєм”, „Відступник”, „Незабутнє”, „Мати”, „На колючому дроті”.**

- а) у 30-х  
в) у 40-х  
б) у 50-х  
г) у 20-х

**22. Який твір Ю.Яновський присвятив О.Довженкові:**

- а) „Чотири шаблі”  
в) „Майстер корабля”  
б) „Вершники”  
г) „Жива вода”

**23.Хто з персонажів О.Довженка говорить про себе: „Нічого в світі та я не люблю, як садити у землю , щоб проізрастало”:**

- а) Олеся в новеллі „Незабутнє”  
в) Лаврін запорожець з кіноповісті „Україна в огні”  
б) Сашкова мати в „Зачарованій Десні”  
г) Дід Семен у „Зачарованій Десні”

**24.Про кого з персонажів „Зачарованої Десни ” сказано, що він „був добрий дух луку і риби. Гриби і я годи збирав він у лісі краще за нас усіх і розмовляв з кіньми , з телятами, з травами ,і з старою грушею і дубом – з**

**усім живим , що росло і рухалось навколо”:**

- а) про батька  
в) про діда Семена  
б) про учителя  
г) про прадіда

**25. Який твір починається ідилічною картиною: „У садочку біля чистої**

**хатини, серед квітів, бджіл, дітвори та домашнього птаства, за столом у тихий літній день сиділа мов картині родина... І тихо співала „Ой піду я**

**до роду гуляти”:**

- а) „Хата”  
в) „Зачарована Десна ”  
б) „Україна в огні”  
г) „Мати”

**26. Який твір закінчується зустріччю і розлукою персонажів: „Був вечір. І була ніч. А в рано ранці Олеся знов проводжала весь свій рід аби ніколи не подумали лихі люди,що не був він щедрим на крок і вогонь, послані йому ганебною історією Європи”:**

- а) „Ніч перед боєм”  
в) „Перемога”  
б) „Україна в огні”  
г) „Повість полум`яних літ”

**27. Як називалося село , в якому проживала родина Запорозжців:**

- а) Вербівка  
в) Тополівка  
б) Сосниця  
г) Калинівка



## Фотовиставка



О. Довженко – студент Глухівського вчительського інституту. 1911 р.



О. Довженко (2-й зліва стоїть) в групі викладачів Житомирського вищого початкового училища. Житомир, 1914 р.



О. Довженко під час навчання у приватному художньому училищі в Берліні (Німеччина). 1923 р.



Режисер О. Довженко на полюванні в тайзі у період зйомок фільму „Аероград”. 1934 р.



Режисер О. Довженко (справа) і оператор Ю. Єсельчик під час зйомок фільму „Щорс”. 1938 р.



О. Довженко виступає на мітингу селян, присвяченому возз'єднанню Західної України з УРСР. с. Добросин Жовківського повіту, 5 жовтня 1939 р.



О. Довженко серед працівників культури і мистецтва після зустрічі з воїнами на одній з діляниць фронту. 1943 р.



Олександр Петрович Довженко. Березень 1950 р.



О.Довженко на будівництві Каховської ГЕС. м. Нова Каховка Херсонської обл., 1952 р.



О.Довженко під час вручення Державних премій. Серед присутніх: народні артисти СРСР В. Пудовкін, Б. Чирков, В. Марецька; режисер М.Чаурелі, актор Б. Андрєєв. Москва, 1952р.

З фондів ЦДКФФА України ім.Г.С. Пшеничного  
<http://www.archives.gov.ua/Sections/Dovzhenko/>

## ЗМІСТ

Світлі геній О. Довженка. Вступ	3
Низка заходів, які рекомендуються для відзначення 120-річчя від дня народження Олександра Довженка	7
Додаток 1 Рекомендована література	7
Додаток 2 Роздвоєна душа митця. <i>Есей про Олександра Довженка</i>	13
Додаток 3 „Довженко належить до обраних...” <i>Поетичний вечір-вшанування</i>	19
Додаток 4 „Велика нещаслива земля”. <i>Сценарій тематичного вечора за кіноповістю „Україна в огні”</i>	23
Додаток 5 „Поет сьомого мистецтва” <i>Фільмографія Олександр Довженка</i>	27
Додаток 6 Кінематографічна та літературна спадщина Олександра Довженка. <i>Конкурс-вікторина. Кросворд. Фотовиставка</i>	33



Методико-бібліографічний матеріал

**„ОБРІЇ ДОВЖЕНКОВОГО СВІТУ”**  
(до 120-ти річчя від дня народження)

**Укладачі:**

Л. С. Горай, Д. М. Гартнер, І. М. Палаташ

**Відповідальна за випуск**

В.Д. Чіка

„Обрії Довженкового світу”: до 120-ти річчя від дня народження :  
методико-бібліографічний матеріал / Закарпат. обл. б-ка для дітей та  
юнацтва; уклад. Л. С. Горай, Д. М. Гартнер, І. М. Палаташ – Ужгород,  
2014. – ..... с. : фото.

**Відруковано на обладнанні**  
**Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва**

---

**88000, м. Ужгород, вул. Волошина, 20**